

**** HENDRIK VERHEES (1744-1813) ****

In de periode 1796-1801: lid Eerste Nationale Vergadering, lid Tweede Nationale Vergadering, lid Constituerende Vergadering, lid Vertegenwoordigend Lichaam (mei/juni 1798), lid Vertegenwoordigend Lichaam (1798-1801)

Hendrik Verhees, een Boxtelse patriot die de provincie Noord-Brabant letterlijk en figuurlijk op de kaart zette.

zie website: www.hendrikverheesboxtel.nl

Tekst: Ruud van Nooijen, Boxtel – versie: 10 mei 2013 – ruudvannooijen@ziggo.nl

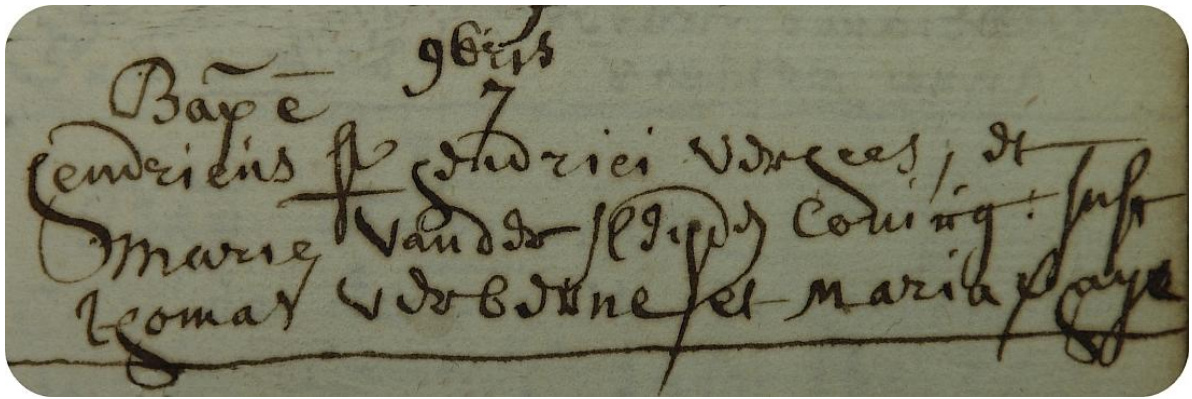
PERSONALIA

- voornaam: Hendricus, roepnaam Hendrik;
- achternaam: Verhees;
- geboorteplaats en -datum: Boxtel, vermoedelijk december 1744;
- doopplaats en -datum: Boxtel, vrijdag 7 december 1744 *);
- burgerlijk staat: ongehuwd;
- overlijdensplaats en datum: Boxtel, vrijdag 23 april 1813 (zes uur 's morgens), na een ziekte (welke is onbekend) van acht dagen, in ouderdom van 68 jaar, 4 maanden en 16 dagen;
- begraven: zuidzijde kerkhof rondom Sint-Petrusbasiliek te Boxtel, maandag 26 april 1813 (graf bestaat niet meer, locatie is bekend);
- levensbeschouwing: katholiek;
- politieke richting: patriot, gematigd (pragmatisch) federalist;
- opvoeding: weinig van bekend: mogelijk 'oude school' gelegen nabij Sint-Petruskerk. Zijn vader Hendrik Verhees sr., deze was timmerman en meestermolenmaker; Jan Francis van de Weijer (1715-1793), Boxtelaar, o.a. landmeter en architect, kennis van zijn ouders. Verhees jr. bezat een zeer uitgebreide en kostbare bibliotheek.

*) De vermelding van '7 9-bris' (7 novembris = 7 november) boven zijn naam in het doopboek van de schuurkerk op de Burgakker te Boxtel berust hoogstwaarschijnlijk op een fout: één maand eerder wordt eveneens '9-bris' als maandaanduiding gebruikt; ná de maand met 9-bris aangeduid waarin Hendrik Verhees werd ingeschreven, volgt het jaartal 1745. De omschrijving 10-bris of decembris = december komt inzake het jaar 1744 niet voor in voornoemd doopregister (Bron: 6). De inschrijving van de doop van Hendrik Verhees betrof de eerste van die maand, vandaar dat boven zijn doopinschrijving de maandaanduiding staat vermeld: dit werd éénmalig bij de eerste inschrijving van een maand gedaan.

Daarenboven komt men, terugrekenende vanaf zijn sterfdatum – zijn bidprentje vermeldt zijn exacte leeftijd bij overlijden - eveneens uit op 7 december 1744 als doopdatum, tevens vermoedelijke geboortedatum.

Aangezien zijn vader dezelfde voornaam (Hendricus/Hendrik) had, stellen we hierbij vast dat, als we in dit artikel de vader van Hendrik Verhees aanduiden, de toevoeging *senior* wordt gebruikt.

Dies et mensis baptismus (dag en maand doop)

Inschrijving onder het jaar 1744 van de doop Hendricus Verhees in doopboek schuurkerk aan de Burgakker te Boxtel met waarschijnlijk foutieve vermelding van de maand.

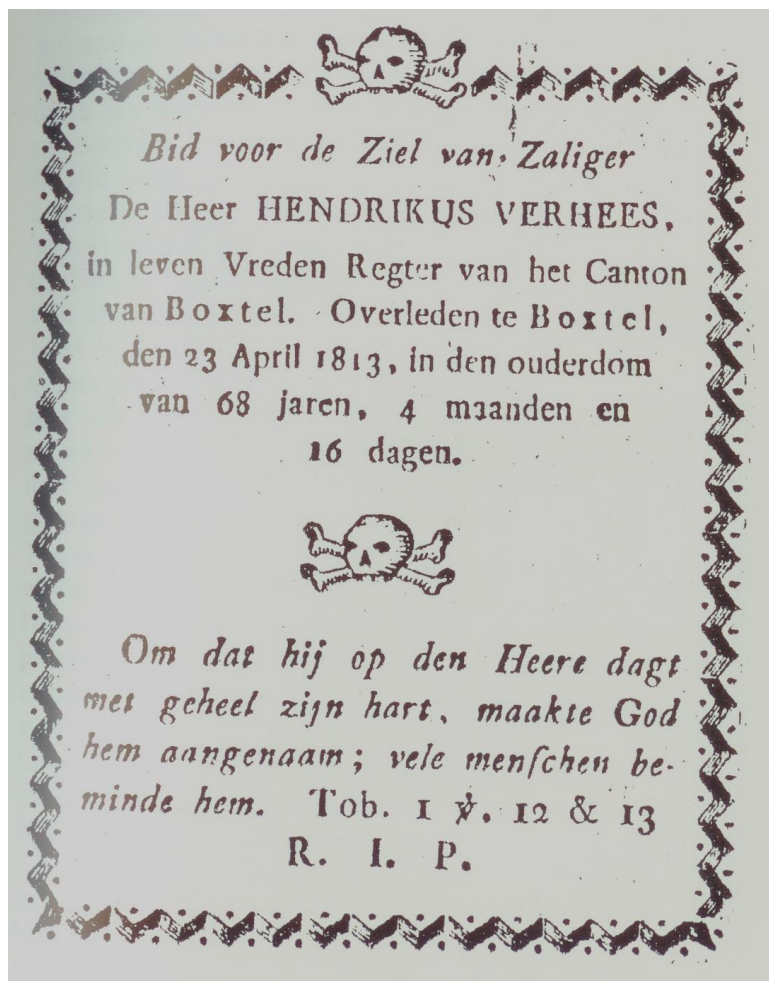
Transcriptie:

'November

Gedoopt 7

Hendricus, zoon van Hendricus Verhees en Maria van der Sleijden, echtelieden : doopheffers Thomas Verberne en Maria Verhage'.

(Bron: 5)

Bidprentje - een katholiek gebruik - van Hendrik Verhees.

3e L'AN mil huit cent *trois*, le *Vingt-trois Avril* à six
 heures d u *matin* devant nous Maire, Officier de l'État civil de la
 commune de *Boxtel* — , Département des Bouches du Rhin,
 sont comparus *Everd Van de Sande Gulen* — demeu-
 rant à *Boxtel* — âgé de *vingt-neuf*
 ans, qui a dit être *L'ami* — d u défunt ; et *Jacobus*
Maas, Noter — demeurant à *Boxtel*
 — âgé de *soixante-neuf* ans, qui a dit être
L'ami — d u défunt ; lesquels nous ont déclaré, que
Hendrik Verhees,
 fils de *Hendrik* — et de *Maria*
Van de Slyde — âgé de *soixante-neuf* ans né à *Boxtel* —
 Département d es *Bouches du Rhin* demeurant en dernier lieu
 à *Boxtel* — Département d es *Bouches du Rhin*
 est décédé le *jourd'hui* — mil huit cent *trois*,
 domicile *Boxtel* comme à *six* heures du *matin*.
 Après qu'il a été donné lecture du présent Acte de Décès aux dé-
 clarans, ils ont Signé —
Everd van de Sande
J Maas
 LE MAIRE, Officier de l'État civil.
A. J. Spulman

Formulier bevolkingsadministratie Boxtel. Waarschijnlijk nog beschreven met de ganzenveer, of wellicht reeds met de kort ervoor uitgevonden stalen kroontjespen? Nederland was op dat moment ingelijfd bij het Eerste Franse Keizerrijk van Napoleon Bonaparte. Verhees overleed op vrijdag 23 april om zes uur in de ochtend, een koude (7graden Celsius), winderige halfbewolkte lentedag. Reeds één uur later, om zeven uur doen vrienden van Verhees, Everd van de Sande en Jacobus Maas aangifte in het raadhuis, dat dan nog gevestigd is in de ruimte die we thans kennen als Heilig-Bloedkapel, aan de noordoostzijde van de Sint-Petruskerk. (Bron: 4)

JOURNAL DU DÉPARTEMENT DES BOUCHES DU RHIN.

SAMEDI, le 1 Mai.

Z A U R D A G, den 1 Mei.

** Aujourd'hui, environ 6 heures du matin, est decédé dans cette commune le sieur HENRI VERHEES, en son vivant juge de paix du canton de Boxtel et membre du conseil d'arrondissement de Bois-le-Duc, à la suite d'une maladie de 8 jours, à l'âge de 68 ans 4 mois et 16 jours. Il a été muni des Saints-Sacremens de l'Eglise. Je donne connaissance de cet événement par la voie accoutumée aux proches parens et amis du défunt.

BOXTEL,
le 23 Avril 1813.

G. J. VAN DE VEN,
Exécuteur Testamentaire.

** Hed-u morgen circa 6 uren overleed alhier den Heere HENDRICUS VERHEES, in Leeven Vreederechter van het Canton Boxtel, en Lid van den Raad van het Arrondissement van 's Bosch, na eene Ziekte van 8 daagen in den Ouderdom van 68 Jaren, 4 Maanden en 16 dagen na alvorens van de H. Sacramenten van onze Moeder de H. Kerk voorzien te zijn geweest, geveven door deze thans gebruikelijken. weg aan naastbestaande en verdere Vrienden kennis.

BOXTEL,
den 23ten April 1813

G. J. VAN DE VEN,
Exécuteur Testamentaire

A Bois-le-Duc, de l'Imprimerie du Journal, chez E. LION ET FILS
Imprimeurs et Libraires, rue de l'église. 1813.

In het Frans en Nederlands gesteld krantenbericht inzake het overlijden van Hendrik Verhees. (bron: 8)

H. Verhees

Handtekening van Hendrik Verhees in zijn functie van vrederechter, daterend van één april 1813, drieëntwintig dagen voor zijn dood. (Bron: 5, bestuursarchieven, toeg. nr. 16, inv. nr. 1346)

detail schets van Hendrik Verhees door hem gemaakt op 21 mei 1787 zuidzijde Sint-Petruskerk Boxtel

1) = verdwenen ingang

locatie voormalig graf Hendrik Verhees (1744-1813)

zuidzijde kerkhof Sint-Petruskerk

Reeds drie dagen later, maandag 26 april 1813, vonden uitvaart en begrafenis plaats. De grote Sint-Petruskerk was bouwvallig en kon door niemand worden gebruikt. Het rondom de kerk liggende kerkhof werd wel gebruikt. In 1684 was het schip (deel tussen toren en transept of dwarsarm) ingestort. Hoewel de kerk vanaf 1798 door de protestanten was ontruimd en weer in handen was van de Boxtels katholieken, was er nog geen enkel zicht op mogelijkheden tot restauratie: er was geen geld; daarenboven was vicaris *Antonius van Alphen* fel tegenstander vanwege het feit dat de kerk in zijn ogen was ontheiligd. De protestanten hadden, sinds 20 december 1812 hun, door Verhees ontworpen kerkje aan de voet van de Sint-Petrustoren, in gebruik. De uitvaartnis voor Verhees zal daarom door pastoor en deken *De Wijs* zijn opgedragen in de schuurkerk aan de Burgakker. Daar was echter geen kerkhof. Daarom zal de rouwstoet naar het kerkhof van de Sint-Petruskerk zijn getrokken, waar Verhees aan de zuidzijde zijn laatste rustplaats vond. Op enig moment - onbekend is wanneer - is zijn graf geruimd. Als door een toeval weten we echter waar zijn graf lag. Bij leven maakte Verhees twee tekeningen en een plattegrond van de Sint-Petruskerk. De tekeningen betraf de kerk gezien vanaf de noord- en de zuidzijde. Na het overlijden van Verhees kwamen zijn schetsen in het bezit van zijn zuster *Catharina Verspeek-Verhees*. Later kwamen ze in bezit van o.m. haar zoon die in 1820 tot priester werd gewijd. Mogelijk is het deze *Johannes Wilhelmus Verspeek* geweest die de locatie van het graf op de schets van Hendrik Verhees aantekende.

Oostzijde Sint-Petrusbasiliek te Boxtel, met rechts de Heilig-Bloedkapel. Deze ruimte was ten tijde van Verhees nog met een muur van de rest van de kerk afgescheiden en diende als raadhuis tussen 1657 en 1823. Eronder bevond zich een gevangenkelder.

Van zijn nalatenschap werd een boedelbeschrijving opgemaakt die bewaard bleef. Daaruit weten we dat Hendrik Verhees ver boven de welstand van zijn broers en zussen uitsteeg. De totale waarde van zijn onroerende en roerende goederen alsmede waardepapieren beliep een bedrag van ruim 84.000 gulden.

Dinsdag 23 april 2013. Zuidzijde kerkhof Sint-Petrusbasiliek. Tweehonderdste sterfdag Hendrik Verhees. Kort voor het moment dat burgemeester a.i. Hans van Brummen, samen met wethouder Tossy de Man en pastoor Richard Niessen een herinneringsbordje zou onthullen bij de locatie van zijn voormalig graf. Aantwezig was onder meer het Gilde Sint-Barbara & Sint-Joris. Links Ton Jonkers, voorzitter Stichting Cultuurgeschiedenis Boxtel-Meierij 'Hendrik Verhees'. Het bordje maakte deel uit van een aantal informatiebordjes die op diverse plaatsen in Boxtel werden geplaatst, waar Hendrik Verhees sporen achterliet. Deze activiteit vormt een onderdeel van het Hendrik Verheesproject II dat vermelde Stichting gedurende het jaar 2013 realiseert.

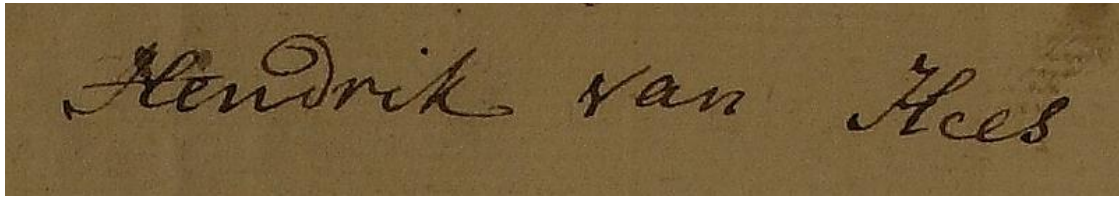
ouders van Hendrik Verhees

VADER

Hendrik (Hendricus) Verhees (senior), geboren Nuenen, 14-6 1719, overleden Boxtel 30-7 1802.

MOEDER

Maria van der Sleijden, geboren te Haarlem, 17-10 1717, overleden Boxtel 2-12 1802.

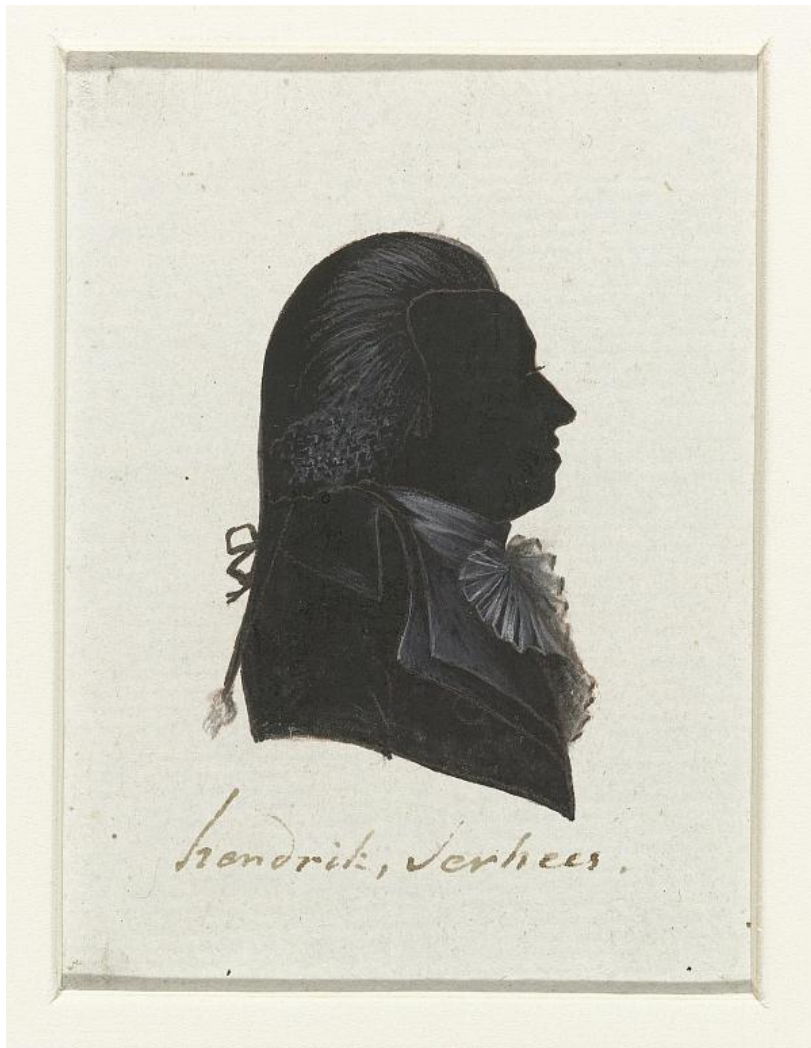
Schrijfwijze naam Hendrik Verhees senior op ontlastbrief van schepenen van Nuenen, een schrijffout? (Bron: 4)

WOONPLAATS(EN)/ADRES(SEN)

- Boxtel van 7 december 1744 tot medio 1796 (De Brouwkuyp, Clarissenstraat)
- 's-Gravenhage van medio 1796 - 1801 (Veenestraat)
- Boxtel van 1801 tot 23 april 1813 (De Brouwkuyp, Clarissenstraat).

AFBEELDING

Van Hendrik Verhees is slechts één afbeelding, en profiel, bekend. Het betreft het silhouet dat werd gemaakt toen hij als representant deel uitmaakte van de Nationale Vergadering en in 's-Gravenhage woonde.

< Hendrik Verhees.

Tekening Oost-Indische inkt op papier. Afmetingen: hoogte 8,5 cm, breedte 6,3 cm.

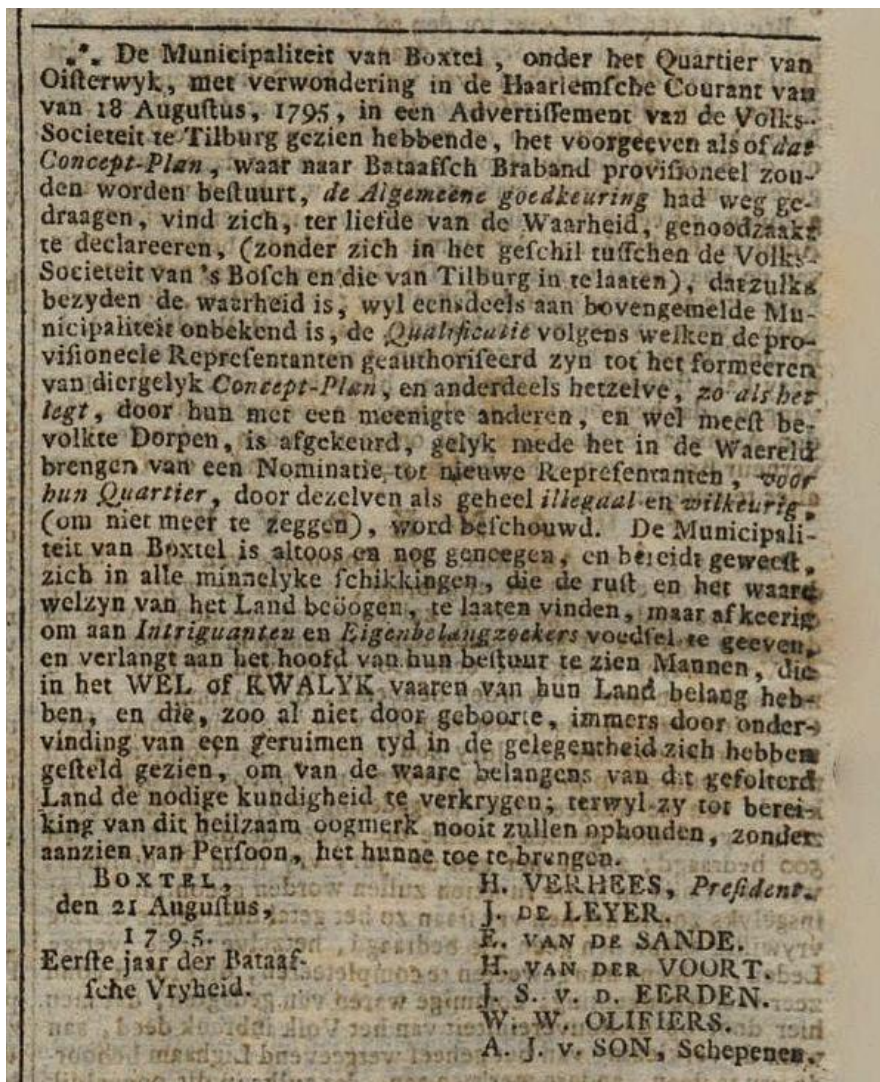
Silhouet van borstbeeld in profiel naar rechts. Staartpruik met jabot (bef)

1796, mogelijk door Hausdorff.

Rijksmuseum, Amsterdam.

DE MENS HENDRIK VERHEES

Van Verhees als mens is niet veel bekend en moeten we veelal afgaan op indirecte bronnen. Hij had in ieder geval een helder verstand en brede belangstelling. Hoewel hij ongetrouwd bleef moet hij toch wel belangstelling voor het andere geslacht hebben getoond, want een tijdgenoot schreef over Verhees toen hij als representant deel uitmaakte van de Nationale Vergadering in 's-Gravenhage dat hij soms per verrekijker meer aandacht schonk aan de dames op de publieke tribune dan aan de adviezen die werden uitgebracht en waarover hij werd geacht te oordelen... Ook kan hij ijdel en behoudend worden genoemd. Ook pragmatisch en, hoewel patriot zijnde, onderhield hij ook goede en vriendschappelijke contacten met oranjegezinde personen: de Bossche regent *mr. Ackersdijck* maakte daar deel van uit. Hij was goed in staat zijn public relations te regelen en gebruikte zelfs de krant als podium voor het uitdragen van een politieke boodschap. Dat gebeurde toen hij zich tegen plannen voor een tussenbestuur voor Brabant keerde, kort voor de komst van de Nationale Vergadering. Men kende hem als zuinig. Zo heeft hij eens, als representant gestemd tegen het in zijn ogen te hoge salaris van een aan te stellen ambtenaar. In 1807 was de Eindhovense leidekker *Mathijs Schoofs* bezig met het uitvoeren van reparaties aan het leien dak van de Sint-Petruskerk. De rekening betrof een bedrag van 226 gulden en acht stuivers. Op de originele rekening maakte Verhees een aantekening dat het in rekening gebrachte arbeidsloon van anderhalve gulden per dag werd verlaagd tot 26 stuiver.

< *Advertentie in de Haarlemsche Courant van donderdag 27 augustus 1795.*

Geplaatst namens de voltallige Boxtelse municipaliteit, met Verhees als stuwende kracht.

Zijn naam komt als eerste voor onder de inhoud:

H. VERHEES, President.

Clarissenstraat bij overgang naar Markt te Boxtel. Pijl markeert locatie waar de woning van Verhees ooit stond. Het op de foto zichtbare pand werd omstreeks 1850 door Van Lieshout gebouwd. Midden achteraan is het begin van de Oude kerkstraat (rechtsaf) te zien die onder meer naar de Sint-Petrusbasiliek, waarvan de toren zichtbaar is, leidt. Deze kerk was gedurende een groot deel van Verhees' leven in gebruik bij de zeer kleine protestantse gemeente van Boxtel. Het schip lag sinds 1684 ingestort. Links op voorgrond de weverij van Van der Ven. Uiterst rechts herberg Het Fortuin, reeds in 1668 gebouwd door Hendrik van de Mosselaar), waar Verhees in de laatste jaren van zijn leven als vrederechter - bij gebrek aan een gerechtsgebouw - in een zaaltje zitting hield. Het marktveld, rechts bij de bomen beginnend was nog onverhard. De straatkeien zijn onderdeel van de straatweg van 's-Hertogenbosch naar Eindhoven, later naar Luik, waarvan de aanleg april 1742 in 's-Hertogenbosch was begonnen en die door het centrum van Boxtel voerde (Clarissenstraat, Markt, Kruisstraat, Rechterstraat, Fellenoord, Eindhovenseweg). De weg bleef tot het jaar 1893 eigendom van en in onderhoud bij de stad 's-Hertogenbosch. Enige honderden meters verder de Clarissenstraat in, lag van hier uit gezien aan de linkerzijde het Barrièrehuis Boxtel, de derde barrière gerekend vanaf 's-Hertogenbosch waar tol betaald moest worden. Het Barrièrehuis Boxtel werd in 1794 tijdens de Slag bij Boxtel door vluchtende Engelse militairen in brand gestoken.

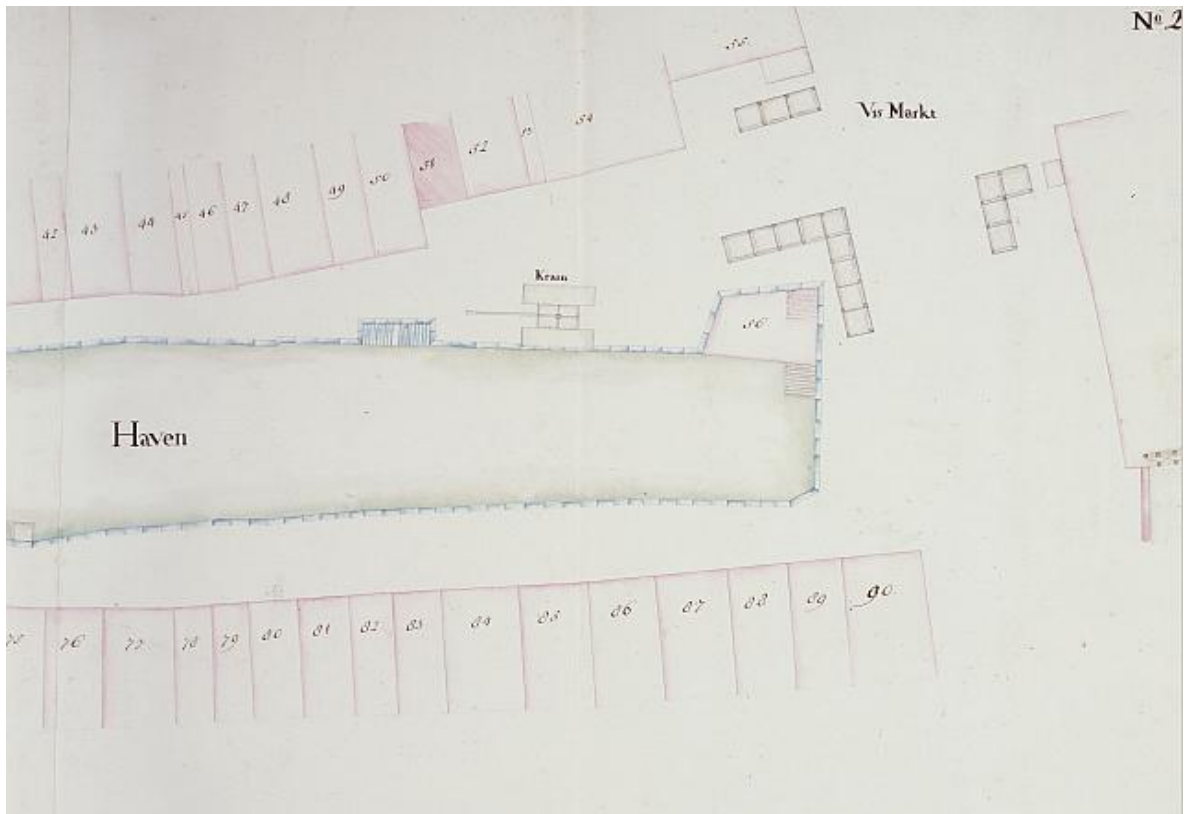
Hieronder volgt een, niet-limitatieve, vermelding van een aantal van zijn, in diverse functies verrichte, werkzaamheden.

LOOPBAAN

1. Landmeter en cartograaf

Vanaf maart 1763 is Verhees, na afleggen examen, reeds op achttienjarige leeftijd, geadmitteerd landmeter. Tussen 30 maart en 24 juni 1767 verrichtte hij in opdracht van het bestuur van de Gemeente 's-Hertogenbosch opmetingen en maakte hij kaarten van de Smalle en Brede Haven aldaar. Dit betroffen zo ongeveer de eerste kaarten, gemaakt door de dan 22 jarige Hendrik. Hij rekende daarvoor ruim

honderdentien gulden, doch kreeg uiteindelijk honderd gulden betaald.

Detail kaart 'Breede en Smallen Haven' te 's-Hertogenbosch. (Bron: 9)

Gedurende zijn leven maakte hij tientallen kaarten, waaronder zijn opus magnum: de grote kaart (4 delen) van de Meijerij te 's-Hertogenbosch (1794) waaraan hij gedurende 25 jaar werkte. De kaart werd geroemd vanwege zijn nauwkeurigheid en bleef tot 1870 in druk.

Verhees stond, mede, aan de wieg van de nieuwe kaart van geheel Nederland, die door C.R.Th. Krayenhoff (1758-1840 o.a. arts, patriot, generaal, revolutieheld), in opdracht van de landsregering werd geformeerd. Verhees' bemoeienis betrof zowel de aanstelling van Krayenhoff voor deze opdracht, alsook later bij de uitvoering ervan. Zo kon onder meer de Meierijkaart van Verhees ongewijzigd, zij het verkleind, worden ingepast in die nieuwe grote kaart van geheel Nederland. Tevens controleerde hij medio 1809, op verzoek van Krayenhoff een schetskaart van het oostelijke deel van Brabant en regio Breda, op tekortkomingen. Tevens moest hij, waar nodig, deze kaart bijwerken.

De nieuwe kaart van Nederland werd tussen 1809 en 1823 in negen bladen gedrukt.

2. Architect

Verhees ontwierp een aantal bouwwerken, voornamelijk kerken en raadhuisen, die in een aantal gevallen ook door hem als aannemer werden gebouwd. Nog bestaand o.a.: Protestantse kerk te Boxtel (1812), Schepenhuis te Budel (1771, ontwerp en bouw); raadhuis (1781) en schoolhuis (1783) te Liepde, gemeente Boxtel; raadhuis te Erp (thans gemeente Veghel) (1791); kerk in Schoorl (Noord-Holland) (1782).

Schepenhuis te Budel (gemeente Cranendonck), ontworpen en gebouwd door Hendrik Verhees.

< Protestantse kerkje aan Clarissenstraat te Boxtel.

Ontwerp van Hendrik Verhees. Gebouwd door de Bossche aannemer Van der Kallen.

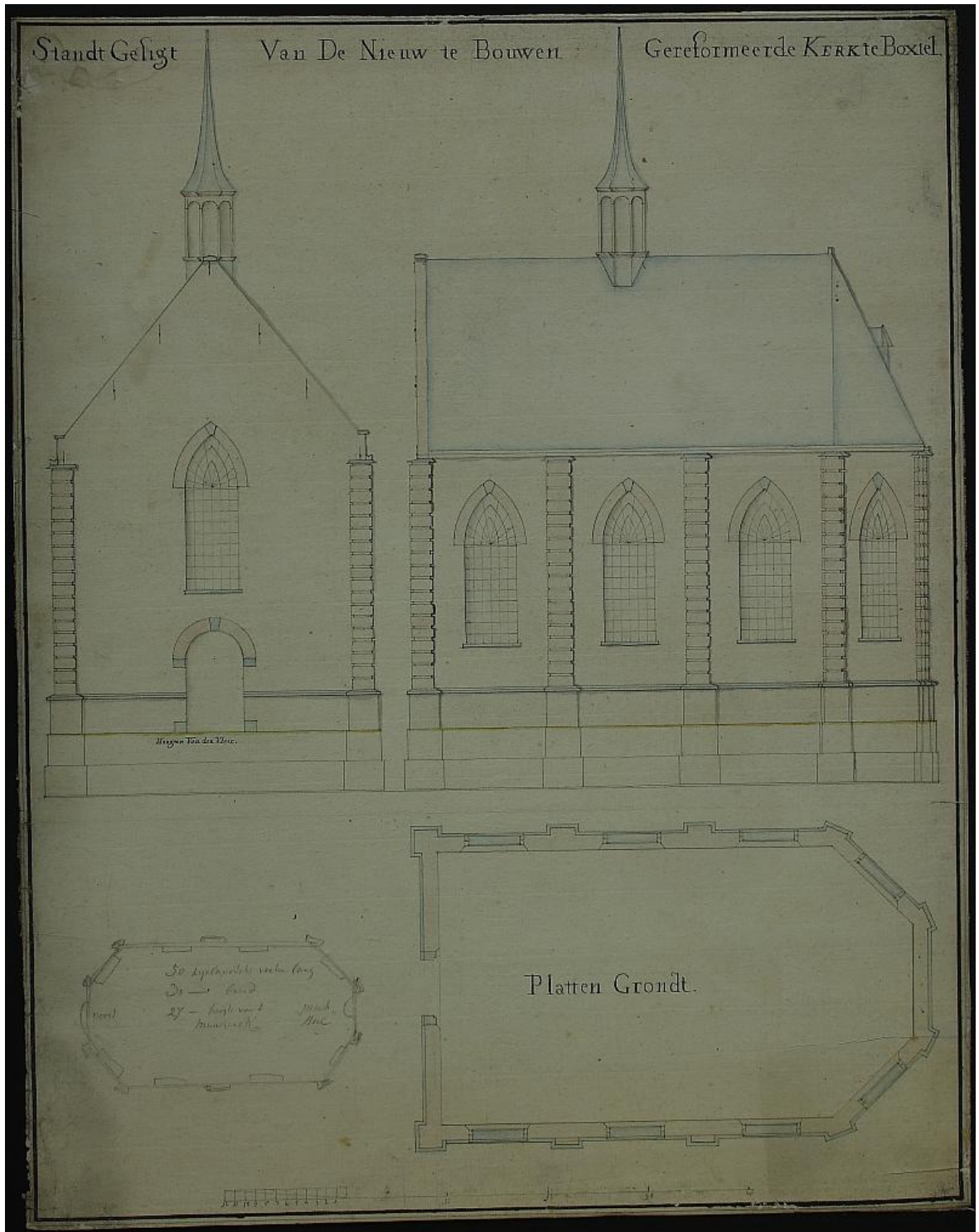
Gebouwd met geld geschonken door koning Lodewijk Napoleon (f 7.000, -- in assignaten)

Ten gevolge van geldontwaarding was er op moment dat gebouwd kon worden minder geld - slechts f 5.400,-- - beschikbaar.

Om die reden werd het kerkje iets kleiner en soberder gebouwd.

In gebruik genomen op zondag 20 december 1812, voorganger: dominee Ross.

Gerestaureerd 1995/'96.

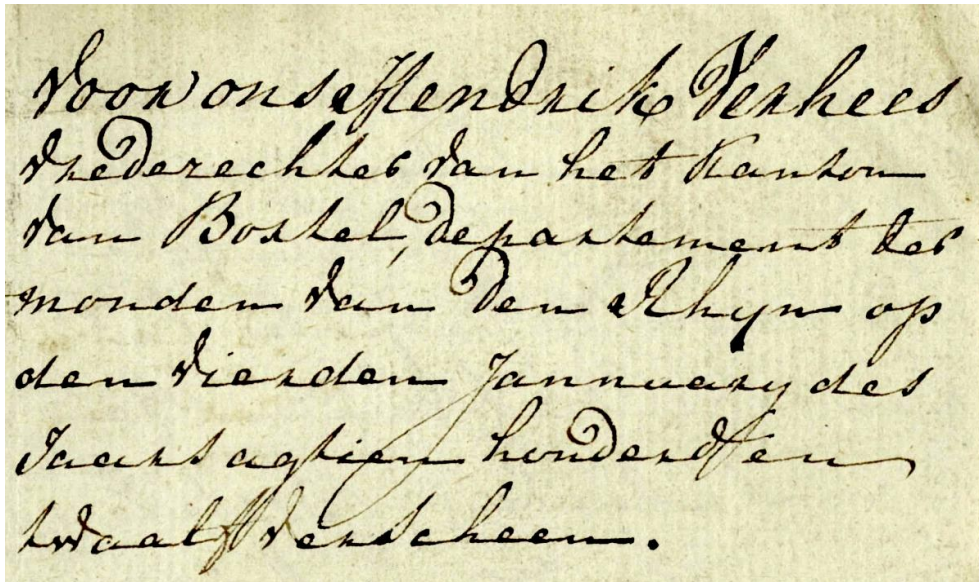

Tekening inzake ontwerp voor een nieuwe kerk voor de Protestantse Gemeente te Boxtel. Hendrik Verhees, 1812. De linksonder in geschetste omtrek van een kleinere, daadwerkelijk gerealiseerde, variant op het oorspronkelijke plan, mogelijk van de hand van Hendrik Verhees. (Bron: 5)

3. Aannemer van publieke werken: o.a. onderhoud en herstel aan Pastorie gelegen aan Koppel te Boxtel, Sint-Petruskerk te Boxtel, wegvakken en bruggen in straatweg 's-Hertogenbosch-Eindhoven/Maastricht/Luik gedurende meerdere

jaren, kasteel Stapelen te Boxtel. Ook maakte hij een plan voor een nieuwe hoofdweg in de kom van Veghel.

4. Waterstaatkundige: Verhees stond aan de wieg van waterstaat in Noord-Brabant. Zijn mening telde mee voor andere (grote) namen op waterstaatkundig terrein in die tijd. Hij was de eerste directeur van waterstaat in Brabant. Waterstaat betrof in die tijd land- en vaarwegen.
5. Bestuurder: in zijn woonplaats is hij schepen, president-schepen en loco-drossaard geweest. Voor de provincie Noord Brabant is hij Provisioneel Representant en korte tijd later (gekozen) Representant van *Bataafs-Brabant* geweest. Daarna nog (gekozen) volksvertegenwoordiger aanvankelijk in de Eerste Nationale Vergadering en in de opvolgers daarvan.
6. Vrederechter: Hendrik Verhees werd de eerste Vrederechter in het nieuwgevormde Kanton Boxtel van 14 mei 1811, tot aan zijn dood op 23 april 1813. De, mogelijk laatste, door hem als vrederechter ondertekende brief dateert van 1 april 1813, derhalve 23 dagen vóór zijn overlijden.

Voorzitter Hendrik Verhees
Vrederechter van het Kanton
van Boxtel, departement des
monden van den Rijn op
den vierden Jannuary des
Jaars op tien hondert en
twaalf verschien.

Detail document Verhees als vrederechter in Kanton Boxtel. (Bron: 5)

7. Extra-ordinaris leenman van de Leen- en Tolkamer te 's-Hertogenbosch (oktober 1794-april 1796)

NEVENFUNCTIES:

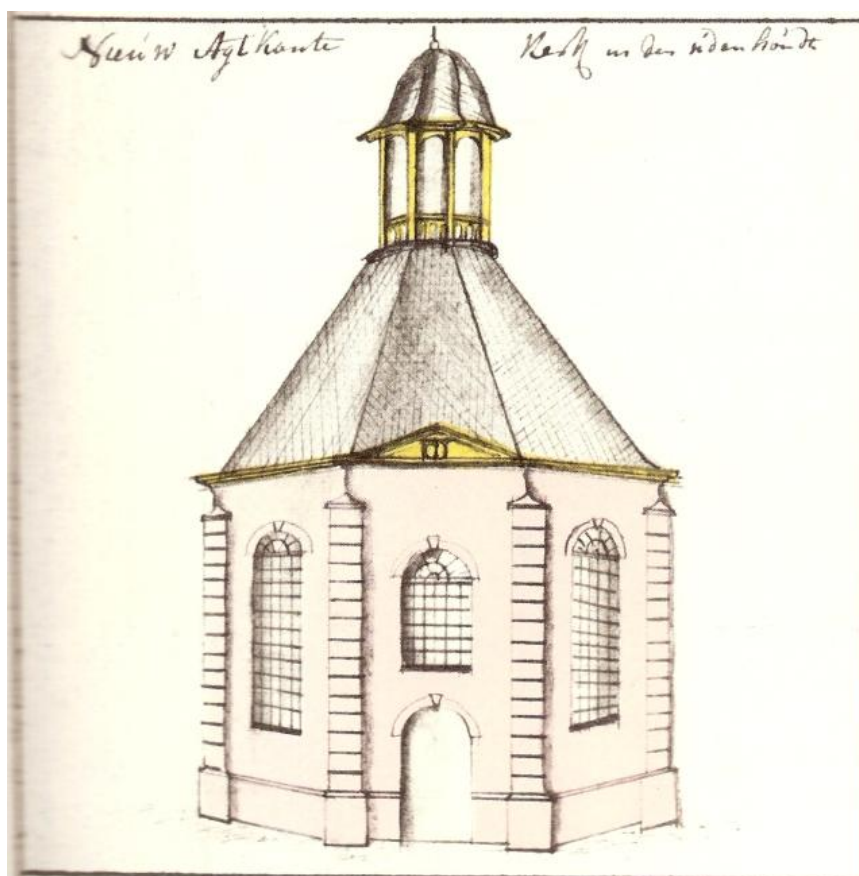
- Collecteur der 'reële en personeele lasten' of borgemeesterslasten te Boxtel (hulpje van borgemeester) (1775-1781).
- borgemeester 1780-1781 (verantwoordelijk voor een deel van de dorpslasten. Een borgemeester stond met zijn persoonlijke vermogen borg voor de dorpsrekening. Een weinig geambieerde functie!)
- Collecteur belastingen (verponding en bede) (1782-1785).
- Opperprovisor Armentafel te Boxtel (1807).
- lid Bureau de Bienfaisance (1811).
- Opzichter van de Houtkamp onder Gemonde van 1779 tot 1809 (aangesteld door regenten Groot Gasthuis te 's-Hertogenbosch).

TIJDVERDRIJF:

Schetsen maken. Verhees reisde veel. Bij die gelegenheden passeerde hij veel gebouwen die zijn aandacht trokken, vanuit zijn professionele belangstelling als landmeter en architect, doch ook vanuit zijn interesse in archeologie. Hij tekende voornamelijk kerken en torens, doch ook wel andere voorwerpen, zoals o.a. een elektriseermachine en een telescoop. Uit aantekeningen die Verhees op meerdere van zijn schetsen plaatste, weten we hoe bepaalde schetsen tot stand zijn gekomen. Daardoor weten we dat hij niet altijd in de gelegenheid was de schets ter plekke gedetailleerd uit te werken: hij moest vaak een snelle schets maken en later details, uit zijn geheugen puttend, uitwerken. Dit verklaart o.m. waarom diverse schetsen van zijn hand niet natuurgetrouw zijn.

Tussen 1787 en 1809 maakte hij ca. 240 schetsen. Zijn tekenwerk bleef na zijn dood bewaard: eerst in handen van *Catharina Verspeek-Verhees*, een zuster van Hendrik, later overgegaan naar haar zoon, die priester was. Via enige omwegen berust het originele schetsenboek thans in het bisdomarchief te 's-Hertogenbosch.

Het merendeel van de schetsen (gebouwen) werd in 1975 door *Jan van Laarhoven* uitgegeven in *Het Schetsenboek van Hendrik Verhees*, Boekhandel & Uitgeverij Merlijn, 's-Hertogenbosch. Enige, niet eerder gepubliceerde schetsen verschenen in 2007 in het bij bron 2) vermelde boek.

Bijzondere schets door Hendrik Verhees: het betreft de enige schets die Verhees maakte van een door hem ontworpen gebouw. Hervormde kerk te Udenhout, eerste steen gelegd 10-10 1788. Gesloopt omstreeks 1866. (Bron: 3)

NADERE BIJZONDERHEDEN

BESTUURDER LOKAAL NIVEAU SCHEPEN:

Eerste periode: 1786-1790

1790: afgezet als schepen door advocaat-fiscaal van Brabant *Hendrik Justus van Oldenbarneveld, gen. Witte Tulligh* na een klacht van de gereformeerde ouderling Artus Hollert. Reden: bij beschikbare kandidaten van de *ware religie* (Nederduits Gereformeerd) waren katholieken uitgesloten van bestuursfuncties en openbare ambten (Politieke Reformatie).

Tweede periode: 16 april 1795 - ca. 20 december 1795

president-schepen. (tevens loco-drossaard van september 1795 tot ca. 20-12 1795)

Derde periode: 15 januari 1805 tot 1810

Op 15 januari 1805 werd Hendrik Verhees voor de laatste keer beëdigd als schepen van Boxtel. Hij zou deze functie vervullen tot 1 september 1806.

Per 1 september 1806 volgde hij Hendrik van der Voort op als president-schepen en zou dat blijven tot 1810. In deze functie sprak Verhees *koning Lodewijk Napoleon* toe die op zaterdag 22 april 1809 Boxtel bezocht en daarbij ook de fameuze papierfabriek bij het Smalwater (Molenstraat) aandeed.

Er bestaat een brief van Verhees waaruit zou blijken dat hij gedurende veertien dagen deel uitmaakte van het gevolg van de koning tijdens diens reis door het toenmalige 'Departement Brabant'.

BESTUURDER PROVINCIAAL / NATIONAAL NIVEAU

1794: lid *Comité van Waakzaamheid*

11-6 1795 te Tilburg aangesteld als *Provisioneel Representant van Bataafsche Brabant* (tot 20-12 1795). Verhees is een van de twintig uit geheel Brabant in Tilburg onder voorzitterschap van Pieter Vreede samengekomen geëmitteerden.

Verzet tegen conceptplan voor tussentijds bestuur voor Brabant door o.m. de Vaderlandse Sociëteit van 's-Hertogenbosch onder leiding van *Willem Hubert, Arnoldus Molengraaf* uit Vught, doch ook de municipaliteit van Boxtel onder aanvoering van Hendrik Verhees, die zo ver ging dat er een advertentie werd geplaatst in de Haarlemsche Courant van donderdag 27 augustus 1795. Het verzet leidde niet tot wijziging: op 8 augustus 1795 werd het plan in Tilburg aanvaard.

1-1 1796 - 1-3 1796 gekozen Representant van Bataafsche Brabant (totaal 28 leden) Verhees voerde, tezamen met *Willem Hubert* uit 's-Hertogenbosch en *Jan van Hooff* uit Eindhoven de onderhandelingen voor toetreding van Brabant tot de Staten-generaal, alsmede het vaststellen van de *quote* (aandeel Brabant in Nationale belasting) Aanvankelijk werd 7% geëist, uiteindelijk, na moeizame onderhandelingen, kwam men uit op 3%.

BESTUURDER LANDELIJK NIVEAU

Hij stond zo aan de wieg van een gelijkberechtigde provincie Brabant. Voornoemd Brabants drietal betrof de enige Brabanders die op 1 maart 1796 aanwezig waren tijdens de slotvergadering van de (oude) Staten-Generaal, die daarna werd voortgezet onder de naam (Eerste) nationale Vergadering met 126 representanten, waarvan 14 uit Brabant.

1-3 1796 - 31-8 1797 Afgevaardigde Eerste Nationale Vergadering namens district Oss.

1-9 1797 - 22-1 1798 afgevaardigde Tweede Nationale Vergadering namens district Oss.

22-1 1798 - 4-5 1798 Lid Constituerende Vergadering

4-5 1798 - 12-6 1798 Afgevaardigde Vertegenwoordigend Lichaam

31-7 1798 - 17-7 1801 Afgevaardigde Vertegenwoordigend Lichaam namens district Oirschot.

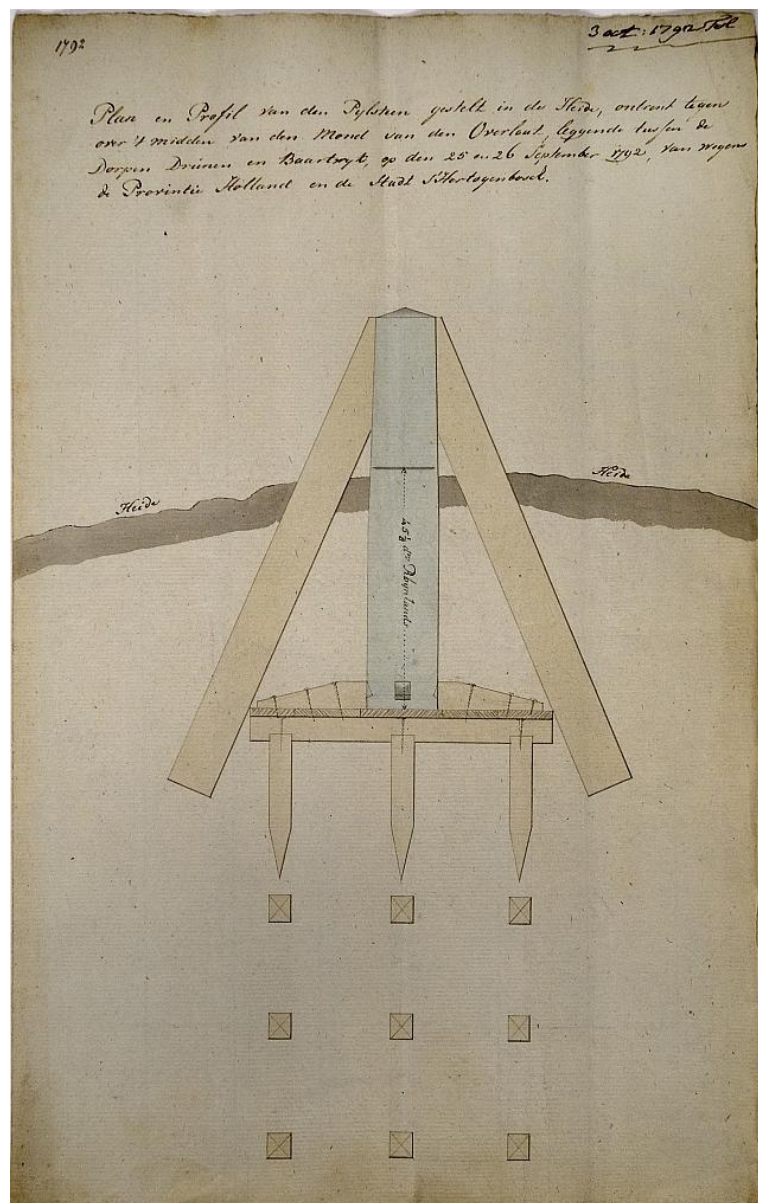

Nationale Vergadering te 's-Gravenhage. In onze tijd heeft de Tweede Kamer hier gedurende vele jaren vergaderd en was deze ruimte vaak te zien op televisie.

WATERSTAATKUNDIGE

BAARDWIJKSE OVERLAAT

1783. Baardwijkse Overlaat. Een overlaat is een plaatselijke verlaging in een dijk waarover, bij hoog water, een rivier zich kan ontlasten. Deze overlaat was voor 's-Hertogenbosch van groot belang. Door de werking van deze voorziening werd weliswaar 's-Hertogenbosch ontlast, doch onstond elders wateroverlast. De magistraat van 's-Hertogenbosch vernam op enig moment geruchten als zouden er plannen zijn de werking van de overlaat teniet te doen. Verhees kreeg toen de opdracht een geheime missie te houden om onderzoek te doen. Verhees was van plan daar enige dagen te verblijven doch keerde reeds de eerste dag terug na inspectie en enige gesprekken ter plaatse. Hij kon 's-Hertogenbosch in zijn rapportage geruststellen. Voorts is Verhees nog meermalen betrokken geweest bij werkzaamheden inzake deze overlaat.

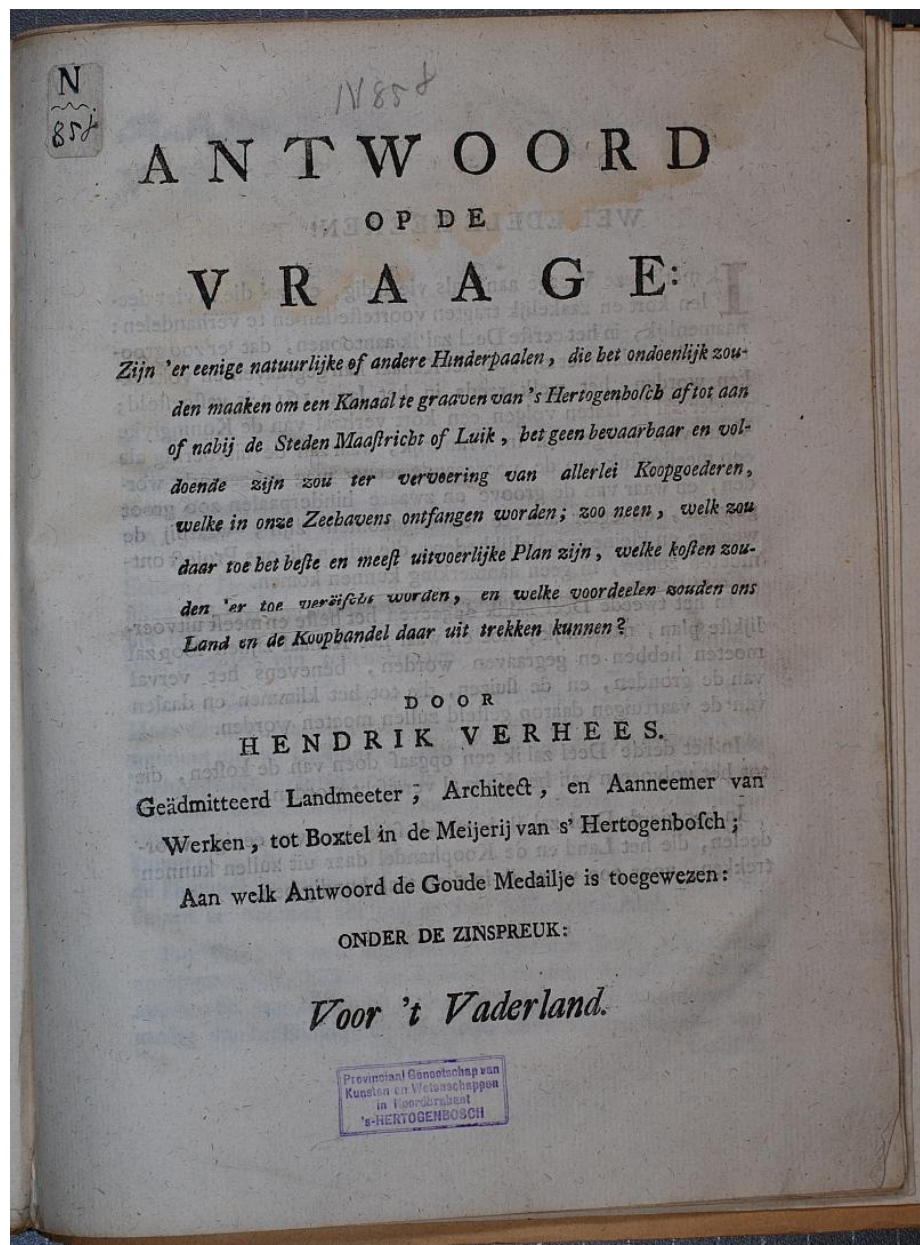

Pijlsteen bestemd voor de heide tussen Drunen en Baardwijk (Baardwijkse Overlaat). Tekening van Hendrik Verhees. (Bron: 10)

DEELNAME PRIJSVRAAG

1785. Verhees wint een gouden medaille met zijn antwoord op een prijsvraag, in 1783 uitgeschreven door het *Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam*. Hun vraag luidde: bestaan er hinderpalen tegen de aanleg van een kanaal van 's-Hertogenbosch naar Maastricht of Luik en zo nee, wat is dan het beste plan. In het ontwerp van Verhees lag zijn woonplaats Boxtel aan dit kanaal.

Na Verhees' dood wordt, naar een ander plan, dat van *Adriaan Gaudriaan*, tussen 1822-1826 de Zuidwillemsvaart aangelegd.

Gedrukte versie van het antwoord van Hendrik Verhees inzake de prijsvraag over aanleg kanaal 's-Hertogenbosch-Maastricht/Luik. Met zijn antwoord verwerft hij de gouden medaille. (Bron: 11)

EERSTE DIRECTEUR PROVINCIALE WATERSTAAT BRABANT

Vanaf 1803 tot zeker 1810 was hij directeur der werkzaamheden tot bevaarbaar maken van de rivier de Aa. In het achtste additionele artikel bij de Staatsregeling van 1798 was bepaald dat jaarlijks uit 's rijks kas een bedrag van f 400.000,-- ter beschikking zou worden gesteld voor bevaarbaar maken van de rivieren de *Dommel*, *Aa* en *Run of Lij*, zulks tot die werkzaamheden zouden zijn voltooid. Door allerlei omstandigheden is er weinig tot niets van al deze plannen terechtgekomen. Verhees zelf zag meer heil in de aanleg van nieuwe kanalen.

PEGESTELLING WATERMOLENS

1808 Landdrost (Brabant) *De la Court* betrok Verhees bij de besluitvorming inzake de pegelstelling van watermolens. De pegel was de vastgestelde hoogte, gewaarmerkt op een in het water staande paal, tot welke hoogte de molenaars het water maximaal mochten opstuwen zonder daarbij te veel overlast voor omwonenden - te hoge waterstanden, overstromingen - te veroorzaken.

DOCUMENT INZAKE SITUATIE WATERSTAAT IN DEEL BRABANT

1809 Verhees schrijft samen met zijn collega *Frederik Beijerinck* het belangwekkende document *Verhandeling over den Physiquen Staat van een gedeelte van het Departement Brabant*. Hierin werd een vurig pleidooi gehouden voor het treffen van maatregelen ter ontwikkeling van deze regio door de aanleg van een net van waterwegen: bevaarbaarmaken van rivieren en, beter nog, de aanleg van nieuwe kanalen.

LANDBOUW

Verhees was eveneens deskundig op landbouwkundig terrein: hij beseftte maar al te goed hoe belangrijk goedkope aanvoer van voldoende mest voor de boerenbevolking was.

Verhees behoorde in de periode 1775-1810 tot de belangrijkste waterstaatkundigen van Brabant. Hij werkte samen met groten uit dit vakgebied: *Krayenhoff*, *Beijerinck*, *Conrad Ludwig Brunings* en de gebroeders *Jan en Arie Blanken*. Zijn mening telde mee bij zijn vakbroeders.

Hendrik Verhees bezat een gezond verstand en een zeer brede belangstelling. Na zijn overlijden werd een boedelbeschrijving opgemaakt, waaruit we weten dat hij een uitgebreide en kostbare bibliotheek van ruim 1.500 titels bezat, waaronder veel wetenschappelijk werk. (BHIC, 's-Hertogenbosch, notarieel archief Van den Ham)

HENDRIK VERHEES EN ZIJN FAMILIE

Met betrekking tot de familie van Verhees weten we dat van zijn vaders zijde ene *Rutgers Arts (van Hees)*, geboren ca. 1660 en in 1686 woonachtig te Nuenen trouwt met *Maria Petrus de Greeff*. Uit dit huwelijk trouwt zoon *Aert Rutten van Hees* met *Peternel Raymakers*. Dit echtpaar krijgt vier kinderen: *Rogier*, *Peter*, *Hendrick* en *Maria*. *Hendrick* wordt geboren op 14 juni 1719 en trouwt op 24 juni 1742 te Mierlo met *Maria van der Sleijden*. Tot het moment dat Hendrik Verhees senior in Boxtel arriveert schrijft hij zijn familienaam als 'Van Hees'. We komen die schrijfwijze o.a. tegen op de ontlastbrief die de schepenen van Nuenen op 14 juni 1742 opmaakten, een voorbode van Verhees' verhuizing naar Boxtel.

Bron: 2)

Bij de schets door Hendrik Verhees van de plattegrond van de toenmalige Sint/Lambertuskerk te Helmond heeft hij ook tekst vermeld met betrekking tot graven op het kerkhof rond de kerk, zijn familie betreffende. Verhees maakte deze schets op 18 oktober 1802 om 7 uur in de morgen.

Hij tekent aan dat er in de kerk een geschilderd gewelf (*wulft*) is waarop kerkmeesters waren afgebeeld. Een ervan was Porter, en was overgrootvader van de grootvader van Verhees' moeder: *HENDRICK ZANDERS* die over de honderd jaar oud werd. Op het kerkhof ligt begraven Verhees' grootmoeder *CATRINA SANDERS*, dochter van *Hendrick Zanders*. *Catrina Sanders* trouwde met *HENDRICK ADAMS VAN DER SLEIJDEN*. Zij kregen twee dochters: *Maria van der Sleijden*, de moeder van *Hendrik Verhees* en *ANNA CATRINA VAN DER SLEIJDEN*, die als religieuze (non) intrad in het klooster van Nunhem bij Roermond en daar overleed op 11 november 1760.

Verhees' grootmoeder hertrouwde, na overlijden van haar eerste man, met *Tomas Verbernen*, die in 1768 te Lierop overleed. Verhees' grootmoeder overleed op 13 april 1759 in de ouderdom van 80 jaar en werd begraven op het kerkhof van de Sint-Lambertuskerk te Helmond op 17 april 1759.

Tevens lag op dit kerkhof een zuster van Hendrik Verhees begraven: *Piternella Sterken-Verhees*, overleden september 1783. *Piternella* was in haar geboorteplaats Boxtel op 2 juni 1765 door pastoor *Nicolaas Franciscus du Messie* in de schuurkerk aan de Burgakker te Boxtel in de echt verbonden met *Henricus Adrianus Sterken* uit Helmond. *Petronella* was 21 jaar toen ze huwde, ze was pas 39 jaar oud toen ze stierf.)Bron: 4)

Hendrick Verhees senior en Maria van der Sleijden (ouders van Hendrik Verhees) kregen gedurende hun huwelijk 11 kinderen, die allen te Boxtel werden geboren. Het eerste kind werd nog geboren in het pand Den Eenhoorn aan de Van Hornstraat, de overigen werden geboren in pand De Brouwkuyp aan het begin van de Clarissenstraat bij de Markt te Boxtel. Twee van hun kinderen overleden op jonge leeftijd.

- * *Petronella*, geboren 18-9 1743, overleden sept 1783, trouwt 2-6 1765 *Henricus*. *Sterken* uit Helmond .
 - * *Hendrik*, geboren 1744. overleden 1813
 - * *Maria Catharina*, geboren 1 mei 1746, trouwt tweemaal: *Heessels* / *Willem Verspeek* (Boxtel)
 - * *Arn. Lamb. I*, geboren 18 september 1747, jong overleden
 - * *Theodora*, geboren 30 januari 1749, trouwt *Joh. Math. Marijnen* (Grave)
 - * *Henrica*, geboren 29 augustus 1750, trouwt *Paulus van Asten*
 - * *Arn. Lamb. II*, geboren 2 januari 1752
 - * *Anna Catharina*, geboren 23 augustus 1753, trouwt *Willem v.d. Biggelaar* (Boxtel)
 - * *Willem*, geboren 25 april 1755, werd timmerman
 - * *M. Anna*, geboren 9 juli 1758, jongt overleden
 - * *M. Anna Cath.*, geboren 26 mei 1760, trouwt *Maarten van Rooy* ('s-Hertogenbosch)
- Bron: 2)

BRONNEN

HENDRIK VERHEES. een grensoverschrijdende Brabantse landmeter, cartograaf en patriot (1744-1813), Stichting Hendrik Verhees, Heeswijk-Dinther, 1990, ISBN 90.70.395.223

- 1) Op de kaart gezet, Hendrik Verhees - politicus, kaartenmaker en waterstaatkundige 1744-1813, dr. Hans Pel, Stichting Cultuurgeschiedenis Boxtel-Meierij Hendrik Verhees, Boxtel 2007, ISBN 978-90-79076-01-7 (gebonden uitgave)
- 2) ING, Biografisch Woordenboek van Nederland.
- 3) Het schetsenboek van Hendrik Verhees, 1975, Jan van Laarhoven, uitgeverij & boekhandel Merlijn te 's-Hertogenbosch, ISBN 90 6209 004 4
- 4) Gemeente-archief te Boxtel (thans in BHIC ondergebracht).
- 5) Brabants Historisch Informatie Centrum, 's-Hertogenbosch
- 6) Rijksmuseum, Amsterdam
- 7) Koninklijke Bibliotheek, historisch kranten
- 8) de boxtelse ST.-PETRUS, Piet Dorenbosch, Stichting Red de Toren, Boxtel 1983; Stichting Hartje Boxtel, Boxtel, 1986..
- 9) Universiteit van Leiden.
- 10) Stadsarchief 's-Hertogenbosch.
- 11) Universiteit van Tilburg

Met dank aan pater Hans de Visser
© foto's: Ruud van Nooijen

>> ZIE WEBSITE: www.hendrikverheesboxtel.nl <<

